

Hyyppä, Edvard Salomon

(1890-1958)

Sirkustaiteilija, varietee-esiintyjä

Edvard ”Edy” Salomon Hyyppä oli kotimaisilla ja kansainvälisillä areenoilla menestynyt monipuolinen sirkus- ja varieteetaiteilija. Edy Hyyppä esitti vuosikymmeniä kestäneen uransa aikana erilaisia akrobatianumeroita, notkeusvoimistelua, klovneriaa, step-tanssia, Chaplin-parodiaa, rengasvoimistelua ja *perch*- eli pärssiakrobatiaa. Hän esiintyi myöhemmin urallaan rumpalina ja step-tanssijana suomalaisissa elokuvissa. 1950-luvulla eli uransa loppuvaiheilla Hyyppä opetti akrobatiaa Linnanmäellä ja kirjoitti muistelmiaan.

Edy Hyyppä vietti lapsuutensa Helsingin Kalliossa isänsä Johanin pajassa, missä hän opetteli sepän ammattia. Pienestä pitäen Hyyppä nosteli painavia työkaluja ja rautoja, jotka kehittivät hänen fyysistä kuntoaan. Hyyppä aloitti voimisteluharjoittelun Hermannin nuorisoseurassa taitovoimistelijana. Voimisteluharrastuksessa Hyyppä oppi kiipeämään ihmispyramidien huipulle sekä harjoittelemaan permantoakrobatiaa. Varhainen voimisteluharrastus loi valmiudet sirkusesiintyjän ammattiuralle.

Hyyppän ensimmäinen esiintyjäpari oli Emil Linkqvist, jonka kanssa Hyyppä esitti notkeusakrobatiaohjelman. Hyyppä tutustui myös John ”Jon” Backlundin, joka oli väkivahva nuori mies. Yhdessä pojat kävivät katsomassa esityksiä Siltasaaren sirkusmaneesilla, missä he ihastuivat sirkuksen leijoniin, ballerinoihin ja sahanpurujen tuoksuun. Hyyppä ja Backlund aloittivat treenaamaan intohimoisesti ja ammattimaisesti pariakrobatiaa, koska he mielivät esiintymään sirkusareenoille.

18-vuotiaana Hyyppä ja Backlund kokivat olevansa riittävän valmiita ammattiakrobaatin töihin. He päättivät lähteä etsimään jalkapatikassa töitä Viipurista. Valitettavasti nuoret joutuivat palaamaan takaisin, koska Viipurissa ei ollutkaan sirkusta. Kotkan kohdalla pojat olivat niin nälkiintyneitä, että Backlund ilmoitti menevänsä metsään kuolemaan ja lyyhistyi huonovointisena mättäälle. Onneksi Hyyppä muisti, että lähistöllä vietettiin kansanjuhlia, minne hän kiireellä suuntasi ”ansaitsemaan Jonille arkkurahat”. Hyyppä vaihtoi metsässä esiintymistrikoot päälleen ja esitti ohjelmistonsa useita kertoja juhlijoille. Antsaitsemillaan rahoilla Hyyppä ja Backlund ostivat kymmenen suurta ja makeaa leivosta, jotka he ahmivat kurniviin vatsoihinsa.

Kun Hyyppä ja Backlund pääsivät takaisin Helsinkiin, he onnistuivat saamaan kiinnityksen hollantilaisen Francois Goldketten kiertävästä telttasirkuksesta. Goldketten sirkuksen ohjelmistoon kuului suuri vesipantomiiimi, jonka esittäminen oli Euroopassa suosittua viihdettä. Goldketten valtavassa altaassa kellui kaksi venettä ja ui valkoisia joutsenia. Allas vaati 3000 litraa vettä, jonka täyttämiseen kului kolme minuuttia. Valtavan maneesialtaan täyttäminen vedellä oli liian kallista ja epäkäytännöllistä kiertueella, mistä syystä Hollantilainen Sirkus ajautui vararikkoon vuonna 1909.

Edy Hyyppä ja John Backlund ottivat taiteilijanimekseen Edvardos-veljekset tai Edvardo Brothers. Näillä nimillä he esittivät rengasvoimistelua ja muita numeroita yli kymmenen vuoden ajan. Loppuvuodesta 1909 Edvardos-veljekset esiintyivät Josef Möllerin Grand Cirkus du Nordissa Suomen ja Ruotsin kiertueella ”Automobiili-ratsastus ilmassa” -numerolla. Numero automobiiliin kanssa sisälsi ilma-akrobatiaa ilman turvavälineitä.

Edvardos-veljekset taiteilivat vuonna 1910 voimamies Anton Anthoniuksen urheilu- ja voimisteluseura Gladiaattorissa ja seuraavana vuonna Richard Olssonin omistamassa Cirkus du Nordissa. Edy Hyyppä taiteili Norjan ja Ruotsien kiertueilla Cirkus Orlandon mukana olympiavuonna 1912.

Edy Hyyppän esiintyjäparina oli myös taiteilija Jalmari Ruokokosken entinen vaimo Elvira Bono. Elvira Bono oli syntynyt italialaiseen Bonojen sirkussukuun, mutta oli muuttanut Helsinkiin äitinsä kanssa. Bono ja Hyyppä harjoittelivat yhteisen pärssiohjelmanumeron. Valitettavasti numeron esittäminen jouduttiin lopettamaan varhaisessa vaiheessa, koska Elvira putosi tangon katketessa maneesille. Putoamisen yhteydessä Elvira sai niin pahoja vammoja, että hän joutui lopettamaan akrobaatinuransa.

Myös Edy Hyyppä joutui urallaan onnettomuuksiin. Knut Lindbergin sirkuksessa Ruotsissa Edy Hyyppä esitti trapetsinumeroa ilman turvavaijeria vuonna 1911. Trapetsivaijeri petti näytöksessä ja Hyyppä putosi maneesiin. Hyyppä menetti tajuntansa ja heräsi kaksi päivää myöhemmin sairaalasta. Onnettomuutta tutkittaessa selvisi, että trapetsivaijeri oli leikattu poikki ja asialla oli ollut Edy Hyyppän espanjalainen kollega. Sirkukset eivät olleet velvollisia maksamaan korvausta loukkaantuneille artisteille, eikä artisteilla ollut vakuutuksia. Esiintyvän taiteilijan työ oli fyysisesti vaarallista ja taloudellisesti epävarmaa.

Edvardo-veljesten yhteisura päättyi, kun John Backlund muutti Amerikkaan ja sai siellä maineen väkivahvana suomalaisena. Backlund pystyi kannattelemaan muun muassa kolmea miestä hampaillaan.

Hyyppä kouluttautui myös klovniksi ja koomikoksi, vaikka aluksi koki olevansa klovneriassa aloittelija. Hyyppä sai huonoa palautetta taidoistaan Richard Olssonin Sirkus Fenniassa. Alkukankeuden jälkeen Hyyppä onnistui saamaan klovneria-numeroillaan kiinnityksiä myös isoista sirkuksista. Hänen koomiset taitonsa ja ajoitus näyttämöllä olivat kehittyneet harjoittelun myötä.

Hyyppä esiintyi sisällissodan jälkeen vuonna 1918 Anthonius & Lampeyn Sirkus Hippodromissa. Seuraavana vuonna Hyyppän ja hänen uuden esiintyjäparinsa tanskalaisen Hugo Wieslanderin steppiä nähtiin Sirkus Arkadiassa. Hyyppä ja Wieslander esiintyivät Suomessa vuoteen 1920 saakka. Mukaan ryhmään liittyi myös kolmas jäsen – tummaihoisen tanssijatar Tiger-Lily. Tiger-Lily oli saanut lempinimensä lumivalkoisesta juovasta, joka kulki hänen hiuksiensa läpi. Trion yhteiseksi nimeksi valittiin Bailey Brothers & Tiger-Lily.

Vuonna 1920 Bailey Brothers & Tiger-Lily lähtivät 12 vuoden kiertueelle Eurooppaan ja Egyptiin, jonka aikana heidän tiensä johtivat muun muassa Prahaan, Berliiniin, Wieniin, Budapestiin, Leipzigiin, Galatiin, Kairoon, Zürichiin, Zagrebiin, Bukarestiin, Ateenaan, Aleksandriaan ja Kairoon. Hyyppä kollegoineen esiintyi Egyptissä kaksi ja puoli vuotta. Ulkomailla esiintyessään Hyyppä kehitti myös uuden Chaplin-parodianumeron, koska Hyyppän tuli viihdyttää yleisöä sillä välin kun Tiger-Lily ja Wieslanderin vaihtoivat steppikenkänsä. Chaplin aiheiset ohjelmanumerot olivat suosittuja 1920-luvulta alkaen. Lopulta trion tien pysäytti rakkaus, koska Tiger-Lily ja Wieslander olivat aloittaneet seurustelun. Eripuraa ryhmässä aiheutti myös kolmikön alentunut suorituskyky. Hyyppä turhautui ja päätti lopettaa tanssimisen kokonaan.

Vuonna 1931 Hyyppä palasi Saksaan, josta yritti päästä Amerikkaan, mutta lama-aika oli kiristänyt maahanmuuton ehtoja. Hyyppä ei päässyt artistin ammattikunnan jäsenenä enää siirtolaisena Yhdysvaltoihin. Hyyppä joutui palaamaan Suomeen. Hän sai töitä rumpalina Oopperakellarin ravintolan orkesterissa. Hyyppä päätti aloittaa step-tanssin uudestaan nähdessään Oopperakellarin huonot step-esiintyjät. Tässä vaiheessa elämäänsä Hyyppä muisteli haikeudella esiintyvää uraansa Berliinin ja Kairon yökerhoissa.

Talvi- ja jatkosodan aikana Hyyppä kuului viihdytyskomppaniaan, ja esitti muun muassa Chaplin-parodiaa puolustusvoimien juhlissa. Hyyppä esiintyi taikuri Solmu Mäkelän kanssa Sariolan talvitivolissa välirauhan aikana.

Kiertävän taiteilijan uransa päätettyään, 52-vuotiaana, Edy Hyyppä omien sanojensa mukaan teki elämänsä parhaan päätöksen ja avioitui Anna Maria Cecilia Carlanderin kanssa. Pariskunnalle syntyi kaksi poikaa, joista ensimmäinen vuonna 1944 ja toinen vuonna 1945. Pojista vanhempi kuoli vain 6-vuotiaana. Nuorimmainen selviytyi aikuisuuteen.

1950-luvulla Edy Hyyppä työskenteli Linnanmäen Peacock-teatterissa näyttämömestarina, telttamestarina ja piti akrobatiakursseja. Hyyppä oli oppilaiden mielestä hyvä ja vaativa opettaja. Hyyppä piti fyysisestä kunnostaan hyvää huolta myös myöhemmällä iällä.

Loppuvuosinaan Hyyppä aiheellisesti koki, että sirkus- ja varieteetaide ei ollut enää lähelläkään kukoistuskauttaan. Suomessa sirkustaidetta nähtiin enää kiertävissä markkinativoleissa. Hyyppän mielestä erityisesti kotimaisten taiteilijoiden taso oli laskenut. 1950-luvun alussa Hyyppä kirjoitti *Iso-Kalle* -lehden muistelmissaan edellämäinitusta aiheesta ja värikkäistä sirkuskokemuksistaan. Edy Hyyppä menehtyi vuonna 1958 astmakohtaukseen.

Kirjoittaja: Pauliina Räsänen

Tekstin pituus: 7463 merkkiä

LIITETIEDOT

Edvard Salomon Hyypä.

Taiteilijanimet: Edy Hyypä, Edvardos-veljekset, Edvardo Brothers, Bailey Brothers.

S 17.5.1890, Nurmo.

K 25.4.1958, Helsinki.

V rautaseppä Johan Matinpoika Hyypä S 1856, K 1954.

V. Maria Salomonintytär Hyypä e Peltomaa S 1860, K 1954.

P1 1942 Anna Maria Cecilia Hyypä e Carlander.

L1 Esa Vilhelm Arne Hyypä S 1944, K 1951.

L2 Veikko Edvard Juhani Hyypä S 1945, K 2012.

URA:

Koulutus: seppä, sirkustaiteilija, akrobaatti.

Ammattiura: akrobaatti; trapetsitaiteilija; *perch*-akrobaatti; klovni; koomikko; step-tanssija; rumpali; maneesimestari; akrobatian opettaja.

ELOKUVAT:

Kaksi Vihtoria; rooli steppaaja; ohjaus Nyrki Tapiovaara. Eloseppo OY AB, 1939.

Vain laulajapoikia; rooli steppaaja; ohjaus Ossi Elstelä; Suomen Filmitoimisto SF OY, 1951.

LÄHTEET:

Internet-lähteet:

<http://sirkusteltha.blogspot.com/search?q=hyypä> (viitattu 4.2.2019).

<http://sirkusteltha.blogspot.com/2013/07/edy-hyypa-sodassa.html> (viitattu 4.2.2019).

Muut:

Virkatodistus, Helsingin seurakuntayhtymä.

Lehdet:

Iso Kalle -lehti 6/1953, osa 1; Edy (Edvard) Hyypän muistelmat.

Iso Kalle -lehti 7/1953, osa 2; Edy (Edvard) Hyypän muistelmat.

Iso Kalle -lehti 8/1953, osa 3; Edy (Edvard) Hyypän muistelmat.

Iso Kalle -lehti 9/1953, osa 4; Edy (Edvard)Hyypän muistelmat.

Iso Kalle -lehti 10/1953, osa 5; Edy (Edvard) Hyypän muistelmat.

Iso Kalle -lehti 1/1954, osa 6; Edy (Edvard) Hyypän muistelmat.

Kirjallisuus:

Nevala, Heikki: *Huvielämän kiertolaisia, Kotimainen sirkus ja tivolitoiminta 1900–1950*. Savion Kirjapaino OY, 2015.

Taivalsaari, Eero: *Sirkuselämää. Suomalainen sirkus kautta aikojen*. Otava, Keuruu 2006.

Yhtä sirkusta -Muistoja sirkuksesta! Turun maakuntamuseo, Vammala 2002.